

The essence of an acquittal in criminal procedure law

Abdurashid PIRNAZAROV¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2022

Received in revised form

15 January 2023

Accepted 25 February 2023

Available online

15 March 2023

Keywords:

acquittal,
guilty verdict,
rehabilitation of a person,
first instance,
appeal,
cassation,
convict,
acquitted person.

ABSTRACT

The article analyzes the procedural grounds for justification, its structure and content. The author analyzes the problems of acquittals and the institution of rehabilitation of the acquitted. The grounds for an acquittal and their procedure are subject to scientific analysis. The main purpose of the research is to guarantee the rights of citizens by issuing acquittals, not to make illegal, unreasonable, unfair court decisions against innocent people, as well as to improve the quality of decisions made by the court, to investigate the problems that arise in connection with this.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2/S-pp47-51>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Жиноят-процессуал ҳуқуқида оқлов ҳукмининг моҳияти

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

оқлов ҳукми,
айблов ҳукми,
шахсни реабилитация
қилиш,
биринчи инстанция,
апелляция,
кассация,
маҳқум,
оқланган шахс.

Мақолада оқловнинг процессуал асослари, унинг тузилиши ва мазмуни таҳлил қилинади. Муаллиф оқлов ҳукмларини чиқариш муаммолари ва оқланганларни реабилитация қилиш институтини таҳлил этади. Оқлов ҳукмини чиқариш учун асослар ва уларнинг тартиби илмий таҳлил остига олинган. Оқлов ҳукмларини чиқариши орқали фуқаролар ҳуқуқларини кафолатлаш, бегуноҳ шахслар устидан ноқонуний, асосланмаган, адолатсиз ҳукмлар чиқармаслик ҳамда суд томонидан чиқарилаётган ҳукмларни сифат жиҳатдан яхшилаш, бу борада юзага келаётган муаммоларини тадқиқ этиш тадқиқотнинг асосий мақсади ҳисобланади.

¹ Independent Researcher, Tashkent State University of Law. E-mail: abdpirnazarov@gmail.com

Сущность оправдательного приговора в уголовно-процессуальном праве

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

оправдательный приговор, обвинительный приговор, реабилитация лица, первая инстанция, апелляция, кассация, осужденный, оправданное лицо.

В статье анализируются процессуальные основания оправдания, его структура и содержание. Автор анализирует проблемы вынесения оправдательных приговоров и института реабилитации оправданных. Основания для вынесения оправдательного приговора и их процедура подлежат научному анализу. Основная цель исследования – гарантировать права граждан путем вынесения оправдательных приговоров, не выносить незаконных, необоснованных, несправедливых судебных решений в отношении невиновных лиц, а также качественно улучшить решения, выносимые судом, исследовать проблемы, возникающие, в связи с этим.

2022 йилнинг 20 декабрида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномасида тергов сифати пастиги, судларда одамларнинг овозгарчилиги, суд қарорлари ижро этилмай қолаётгани билан боғлиқ ҳолатлар учраб тураётганлиги боис, қисқа муддатда ҳуқуқ-тартибот идораларини янгича ишлашга ўргатадиган, одил судлов сифатини оширадиган тизим яратилиши таъкидлаб ўтилди. Хусусан, бу борада алоҳида Президент Фармони имзоланиши ҳам белгиланди [1].

Кенг жамоатчилик муҳокамаси натижасида “Ҳаракатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари” тамойилига асосан ишлаб чиқилган қуйидаги етти устувор йўналишдан иборат “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” қабул қилинди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ–60-сонли Фармонининг қабул қилиниши янги устувор вазифалардан бири бўлган мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлиги тамойилларини тараққиётнинг энг асосий ва зарур шартига айлантиришни белгилаб берди.

Хусусан, ушбу Фармонда назарда тутилган 14-мақсад – қонун устуворлиги ва конституциявий қонунийликни таъминлаш ҳамда инсон қадрини ушбу жараённинг бош мезони сифатида белгилаш вазифаларини, 15-мақсад – давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг фаолияти устидан самарали суд назоратини ўрнатиш ҳамда фуқаро ва тадбиркорлик субъектларининг одил судловга эришиш даражасини ошириш вазифаларини, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг янги қиёфасини шакллантириш ва уларнинг фаолиятини халқ манфаатлари, инсон қадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларини самарали ҳимоя қилишга йўналтиришни, 18-мақсадда эса суд ва бошқа органлар ҳужжатларининг ўз вақтида ва тўлиқ ижросини таъминлаш вазифаларини белгилаб берди [2]. Айнан ушбу вазифаларни амалга оширишда Жиноят-процессуал қонунчилиги нуқтаи назаридан қарайдиган бўлсак, преюдиция институтини ислоҳ қилиш ва уни миллий қонунчиликда акс эттириш орқали судгача бўлган босқичда ва судда фуқароларнинг ҳуқуқларини руёбга чиқаришда, процессуал ишларни кўришни соддалаштирилган тартибда ҳал қилиш каби масалаларга ечим бўла олади деб айта оламиз.

Бугунги кунда Ўзбекистонда фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишга олий қадрият сифатида қаралмоқда. Бу судларнинг асосий вазифаси ҳисобланади.

Бутун суд тизими фаолиятининг тарбиявий ва ижтимоий-сиёсий аҳамияти суд муҳокамасининг якуний натижаси ҳисобланмиш ҳукмга узвий боғлиқ. Ҳозирги вақтда суд ҳукмларининг барча қонуний талабларга жавоб бериши учун кўплаб ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пеленумининг 2014 йил 23 майдаги “Суд ҳукми тўғрисида”ги 07-сонли қарорида ҳам қонуний, асосли ва адолатли ҳукмлар чиқаришнинг қўшимча чора-тадбирлари белгиланган.

Оқлов ҳукми – судланувчининг айбсизлигини расман эълон қилувчи ва кафолатловчи одил судлов ҳужжати бўлиб, унинг айбсизлик тўғрисидаги қарори юридик кучга эга ҳисобланади [3].

Оқланиш йўли айбланувчи учун ҳам, прокурор учун ҳам жуда қийин жараёнدير. Чунки терговчи ва суриштирувчи жиноятчини топиб фош қилганига, барча зарур далилларни тўплаганига, ҳибсга олиш, қидириш ва бошқа жинойий процессуал мажбурлаш чораларини қўллаганига амин бўлган. Прокурор жиноят ишини ўрганиб, терговчи ва суриштирувчининг айблов хулосаси ва далолатномасини маъқуллаб, дастлабки тергов муваффақиятли амалга оширилганига, жиноятчи топилиб, жавобгарликка тортилганига амин бўлган, давлат айбловчиси айбланувчини қоралайди ва айблов ҳукми чиқарилишини сўрайди.

Ҳукмлар айблов ва оқлов бўлиши мумкин. Аммо баъзи ҳолларда айбловлар бекор қилинади, бошқалари тасдиқланади ва шу билан бир шахсга нисбатан ҳукм ҳам айблов, ҳам оқлов бўлиши мумкин. Ушбу ҳолат судланган ва оқланган суд статистикасини юритишда ҳисобга олиниши керак. Айрим айбланувчилар судланган ва бошқалари битта ҳукм асосида оқланган ҳолларда ҳам худди шундай қилиниши керак. Агар айблашда жиноят моддасининг айрим эпизодлари бўйича оқланса, қолган қисмлари асосида айблов ҳукми чиқарилади. Ушбу позицияни бироз бўрттириб, айблов хулосасининг ўнта эпизодидан фақат биттаси тасдиқланган, қолганлари исботланмаган деб топилган ҳолларда битта эпизод қолса ҳам, айблов ҳукми чиқариш мумкин. Кўринадикки, бундай ҳолларда айбловнинг исботланмаган эпизодларига кўра, судланувчи айбсиз деб топилиши керак, бу моҳиятан унинг қисман оқланишини англатади. Ушбу маълумотлар суд амалиётини статистика ва умумлаштиришда ҳисобга олиниши керак ва суддаги айбловларнинг ўзгариши умумий массасига “киритилмаслиги” керак [4].

Жиноят кодексининг 77-моддасига асосан оқлов ҳукми чиқарилган шахс судланган ҳисобланмайди.

Судлар оқлов ҳукмини чиқаришга олиб келувчи, жинойий ҳодисанинг ёки жиноят таркибининг бўлмаслиги, жиноят содир этилишига судланувчи дахлдор эмаслиги тўғрисидаги асослар рўйхати ЖПКнинг 464-моддасида қўйдагича белгиланган.

Оқлов ҳукми қуйидаги ҳолларда чиқарилади, башарти:

- 1) жинойий ҳодиса юз бермаган бўлса;
- 2) судланувчи содир этган қилмишда жиноят таркиби бўлмаса;
- 3) жиноят содир этилишига судланувчи дахлдор бўлмаса.

Жиноят бошқа шахс томонидан содир этилганлиги аниқланса, шунингдек судланувчига қўйилган айблов иш ҳолатлари батафсил текширилгандан кейин ишонарли тарзда ўз тасдиғини топмаса, суд ушбу модда биринчи қисмининг 3-бандида назарда тутилган асосга кўра судланувчини оқлайди.

Оқлов ҳукмига оқланганнинг айбдор эмаслигига шубҳа туғдирувчи иборалар киритилишига йўл қўйилмайди.

Расмий маълумотлар ўрганилганида, маълум бўлдики, 2020 йилнинг биринчи ярмида 371 нафар шахс оқланган. 2017 йилдан бошлаб, шу кунга қадар республика бўйича оқланганлар сони 2756 нафарга етган.

2020 йилнинг биринчи ярмида 256 та жиноят иши бўйича 371 нафар шахс оқланган. 2017 йилдан бошлаб, шу кунга қадар республика бўйича 1554 жиноят иши бўйича 2360 нафар шахс бугунги кунга қадар тўлиқ оқланган [5].

Бундан ташқари, ярим йил давомида 550 та иш бўйича 1111 та дастлабки тергов органи томонидан эълон қилинган, асоссиз айбловлар чиқарилган. 2017 йилдан 2020 йилнинг шу кунга қадар бу кўрсаткич 9193 тани ташкил этади.

Жиноят ишлари бўйича суд тизимида оқлов ҳукми қандай ўрин тутишини, бу самарали адолат кўрсаткичи бўладими ёки тергов органлари ишидаги ўзига хос “хатоми”, ойдinлик киритиш учун қуйидаги саволларга жавоб бериш керак:

- 1) оқлашнинг айбланувчи ва давлат учун аҳамияти;
- 2) оқлов ҳукми чиқарилишига таъсир қилувчи омиллар;
- 3) қонунчиликда оқланишнинг ўрни [6].

Айбсиз кишини оқлаш одил судловнинг мақсадларидан бирига тўғри келади. Суд судланувчини оқлаш тўғрисида қарор чиқариши учун жиноят содир этишда судланувчининг айби йўқлиги, воқеа ёки жиноят таркиби мавжуд эмаслигини аниқлаши керак (ЖПК 464-моддаси). Оқлов судланувчининг айбсизлигини тасдиқлайди. Далилларни белгиланган тартибда текшириши ва ўрганиши (судланувчининг ҳуқуқига зиён этказмасдан), барча қабул қилинмайдиган далилларни қабул қилишдан бош тортиши керак. Суд оқлаш тўғрисида қарор чиқараётганда гўё дастлабки тергов органлари ва прокуратура томонидан йўл қўйилган хатоларга ишора қилмоқда, бу эса ўз навбатида судланувчининг ҳуқуқлари бузилишига олиб келди. Жиноят-процессуал кодексининг 37-боби тартибида давлат реабилитация қилиш ҳуқуқини амалга оширади, унга жинoий таъқиб билан боғлиқ зарарни қоплаш ҳуқуқи киради.

Оқлаш ҳукмига таъсир қилувчи қуйидаги омилларни аниқлаш мумкин.

1. Қонун чиқаришда намоён бўлган амалдаги жинoий сиёсат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш: тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиш жиноятлар учун жавобгарликнинг асослари, турлари ва миқдори, шунингдек, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ва одил судловни амалга оширишнинг бевосита фаолияти.

2. Далилларнинг етарлилиги тўғрисидаги қонуний белгиланган талаблар.

3. Олий суд Пленумининг ҳуқуқий позициялари, яхши йўлга қўйилган суд амалиёти.

4. Дастлабки терговнинг сифати.

5. Суд жараёни учун махсус процедура.

6. Жамоатчилик фикри оммавий ахборот воситалари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари таъсири остида шундай шаклланадики, оқлов образи биринчи навбатда суднинг холислиги ёки коррупцияси билан боғлиқ бўлади.

Тергов судьялари корпусининг ташкил этилиши далилларни тўплаш ва текширишда томонларга ёрдам бериши мумкин, деб ишонилади. Шу билан бирга, бу терговчиларнинг назорат йўқлиги билан курашишга имкон беради, чунки қатъий суд назорати мавжудлиги “асоссиз илтимоснома бериш ёки судга асоссиз материалларни юборишга уринишни тўхтатадиган филтър бўлади” [7].

Олимлар ўртасида “жиноят содир этилганлиги аниқланмаганлиги” деб ҳисобланиши керак бўлган келишув мавжуд эмас. Муаллифларнинг бир гуруҳи воқеа йўқлиги ва жиноят содир бўлганлиги тўғрисида далил йўқлигининг исботи бир хил тушунчалар деб ҳисоблайди ва бунда оқлов ҳақидаги ҳукм тўғри бўлади дейишади. Бошқа муаллифларнинг фикрича, “содир этилмаган” ибораси тегишли ҳодисанинг йўқлиги маъносида ишлатилади ва шахс айбланаётган ноқонуний хатти-ҳаракатнинг ҳақиқатда мавжуд эмаслигини исботлашни англатади.

Оқлов ҳукмининг асосий муаммолари далилларни баҳолаш муаммоси, жиноят процесси иштирокчилари кўрсатмаларининг ишончилиги, дастлабки тергов органлари ва судларининг иш самарадорлигидан иборат.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РҲХАТИ:

1. Uralov Sarbon Sardorovich. (2023). Prejudice is the final key to evaluating evidence in criminal proceedings. *World Bulletin of Management and Law*, 18, 55-57. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1931>

2. Иноғомжонова З.Ф. Ҳукм, ажрим ва қарорларнинг қонунийлиги, асослиги ва адолатлигини текширишда суд назорати. Монография. – Т.: ТДҲИ, 2006. – Б. 22.

3. Uralov Sarbon Sardorovich. Prejudice is the final key to evaluating evidence in criminal proceedings. *Wor.Bul.Man.Law*. [Internet]. 2023Jan.7 [cited 2023Feb.2]; 18:55-7. Available from: <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1931>

4. Rajabov Bekzod Khalimovich. (2023). Simplification of criminal proceedings: concept, content and importance. *World Bulletin of Management and Law*, 18, 51-54. Retrieved from <https://www.scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1930>

5. Suyunova Dilbar Joldasbaevna and Uralov Sarbon Sardorovich (2021) “Features of the Institution of Prejudice in Criminal Proceedings”, *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 3(06), PP. 100–103. DOI: 10.37547/tajpslc/Volume03Issue06-14.;

6. Абдумажидов Ғ.А. Адолат, жавобгарлик, жазо. // Ҳаёт ва қонун. – 1999. – №4. – Б. 5–9.

7. Чурилов Ю.Ю. Актуальные проблемы постановления оправдательного приговора в российском уголовном судопроизводстве: монография. – М.: Юристъ, 2010. – 201 с.